

DOI: 13.33310/2521-120X-2019-12-1-18-23

УДК 338.24

Олександр ЗЛОТЕНКО

аспірант кафедри менеджменту,
адміністрування та готельно-ресторанної справи
Хмельницького національного університету,
м. Хмельницький, Україна
e-mail: alexanderzlot@gmail.com

ЦИКЛІЧНІСТЬ НЕБЕЗПЕК, ЗАГРОЗ ТА РИЗИКІВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Стаття присвячена аналізу небезпек загроз та ризиків інвестиційної діяльності і пошуку шляхів нейтралізації їх негативного впливу на рівень економічної безпеки промислових підприємств. Враховуючи те, що наслідком небезпеки є загроза, в ході нейтралізації котрої підприємство приймає рішення і заходи, пов'язані з ризиком, а негативним наслідком ризику може бути послаблення економічної безпеки, тобто продовження існуючої, або поява нової небезпеки, взаємозв'язок понять «небезпека», «загроза» і «ризик» представлено у вигляді циклічної послідовності. Аналіз параметрів зазначеної послідовності і факторів дестабілізуючого впливу на економічну безпеку промислових підприємств дозволить підвищити ступінь їх захищеності в процесі інвестиційної діяльності.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, економічна безпека, загроза, ризик, дестабілізуючі фактори.

Постановка проблеми. Успішне функціонування і розвиток промислових підприємств у сучасних умовах неможливі без постійного технологічного і технічного оновлення виробництва, яке відбувається за рахунок інвестицій. В процесі інвестиційної діяльності виникають специфічні небезпеки, загрози і ризики, які безпосередньо впливають на рівень економічної безпеки промислового підприємства. Для правильного вибору засобів захисту підприємства необхідно ідентифікувати фактори потенційного негативного впливу на нього в процесі інвестування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню понять «небезпека», «загроза», «ризик» та їх співвідношенню присвячені наукові праці таких авторів, як: Козаченко Г. В., Погорелов Ю. С., Ляшенко О. М., Жаліло Я. А., Очеретько О. О., Федорчак О. В., Рудніченко Є. М., Момот Т. В., Гавловська, Н. І., Франчук В. І., Живко З. Б. Авторами цих праць проведено ґрунтовний аналіз зазначених понять, визначені їх роль і місце в забезпеченні економічної безпеки підприємств. Проте, фактори інвестиційної діяльності, здатні негативно впливати на захищеність підприємств-реципієнтів інвестицій, ще недостатньо вивчені.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз небезпек загроз та ризиків інвестиційної діяльності і пошук шляхів нейтралізації їх негативного впливу на рівень економічної безпеки промислових підприємств.

Виклад основного матеріалу. Економічна небезпека характеризується наявністю факторів дестабілізуючого впливу на підприємство, що може призвести до настання деструктивних граничних змін, пов'язаними з реалізацією загрози: втрати матеріально-технічної бази; порушення здатності до відтворення; банкрутства [1, с. 19].

На рівні підприємства небезпека в багатьох випадках трактується як потенційна можливість деструктивного або дестабілізуючого впливу сукупності негативних чинників на його стан. При цьому якщо така можливість стає реальною, а настання наслідків впливу негативних чинників майже невідворотне, то небезпека переростає у загрозу. Тобто поняття небезпеки пов'язується з джерелом негативного впливу на підприємство [2, с. 110].

В національному масштабі загроза економічній безпеці підприємництва полягає у можливій реалізації умов, за яких існує небезпека функціонування підприємницької діяльності

в країні і які можуть викликати порушення рівноваги даної сфери і, як наслідок, спричинити матеріальні і нематеріальні втрати. При цьому ризик полягає у можливій реалізації загроз функціонування підприємницької діяльності в країні як наслідків небезпеки в рамках прийняття відповідних управлінських рішень [3, с. 104].

На рівні підприємства під загрозами розуміють деякі зміни, потенційні чи реальні події, сукупності умов, процесів чи факторів, які призводять до небажаних для підприємства змін, здатні порушити його стійкість, зумовлюють збитки і втрати. Вони вимагають застосування заходів щодо їх запобігання, нейтралізації і усунення [4, с. 121].

Існує загальноприйнятне розуміння того, що загрози являють собою події, здатні спричинити шкоду або порушення нормального функціонування та економічного розвитку підприємства і, в результаті чого стають причиною збитків, які несе підприємство під дією певних внутрішніх та зовнішніх чинників. Для їх нейтралізації і усунення підприємству потрібно задіяти комплекс відповідних заходів [5, с. 56].

Інший погляд на співвідношення понять небезпеки і загрози полягає в тому, що небезпека, як стан протилежний безпеці, є результатом негативного впливу загроз. Тут загрози ототожнюються з чинниками зовнішнього середовища, які деструктивно впливають на стан підприємства. В цьому випадку небезпека пов'язується наслідками негативного впливу на підприємство [2, с. 121].

В ході прийняття заходів щодо протидії загрозам може виникати ризик. Під ризиком можна розуміти ситуацію невизначеності щодо кінцевого результату, спричиненого вибором рішення серед існуючих альтернатив, що може призвести до позитивних або негативних наслідків, ймовірність настання яких може бути оцінена [2, с. 113]. За наявності прорахунків та необґрунтованих рішень ризик може стати новою загрозою. У разі усвідомлення негативних наслідків рішень ризик може стати усвідомленою частиною загрози. Виходячи з вищенаведеного, небезпека являє собою об'єктивно існуючу реальність, яка може мати негативні наслідки. Загроза є нас-

лідком і об'єктивним чинником небезпеки негативної дії, а ризик – це об'єктивно-суб'єктивна категорія, пов'язана із невизначеністю результату прийняття рішення [4, с. 122].

В контексті економічної безпеки розглядається в основному негативна сторона ризику, хоча він може мати як негативні, так і позитивні наслідки. Тому найчастіше ризик трактується як комбінація ймовірності настання небезпеки та її негативного наслідку. При цьому ризик і загроза є формами небезпеки: ризик являє собою потенційну небезпеку, а загроза – реальну.

Існує думка, що ризик є моментом появи можливої небезпеки, оскільки в стані безпеки об'єкт чи суб'єкт функціонує з максимально можливою ефективністю. В цьому сенсі ризик постає умовою появи небезпеки, або явищем, компонентом якого є фактори негативного впливу на підприємство, які можуть загрожувати його економічній безпеці. Після того, як з'являється ризик підприємство набуває стану небезпеки як гіпотетичної прихованої або передбачуваної можливості. Загроза являє собою реальну подію, за якої небезпека переходить із стану можливості у стан реальності. Тобто загроза виникає тоді, коли існують фактори негативного впливу і цей вплив може реалізуватись. Іншими словами, загроза є емпіричним проявом стану небезпеки, а ризик – це явище зародження можливої небезпеки [6, с. 96].

Враховуючи те, що наслідком небезпеки є загроза, в ході нейтралізації котрої підприємство приймає рішення і заходи, пов'язані з ризиком, а негативним наслідком ризику може бути послаблення економічної безпеки, тобто продовження існуючої, або поява нової небезпеки, доцільно представити взаємозв'язок понять «небезпека», «загроза» і «ризик» у вигляді циклічної послідовності, яка у часовому просторі має форму спіралі (рис. 1).

Величина кроку зазначеної спіралі свідчить про оперативність забезпечення економічної безпеки, а її діаметр – про масштаби розглядуваних явищ. Отже, поступове звуження спіралі у часі свідчатиме про успішність заходів щодо посилення економічної безпеки підприємства.

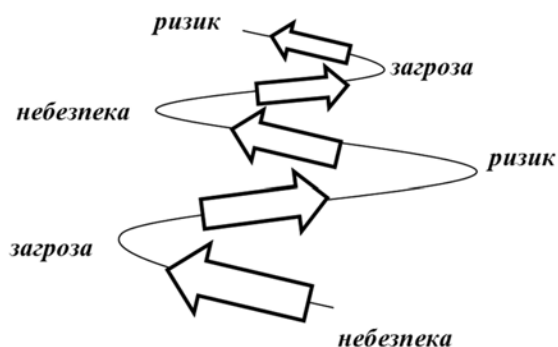

Рисунок 1 – Структура взаємозв'язку понять «небезпека», «загроза» і «ризик»

Джерело: розроблено автором.

Інвестиційний ризик можна визначити як потенційну можливість недосягнення запланованих цілей інвестування у вигляді прибутку, соціального, екологічного або іншого ефекту, непередбачених втрат коштів, отримання грошових збитків або недоотримання прибутку [7, с. 94].

Інвестиційні ризики можна розділити на загальні, специфічні і ризики проектного фінансування. Загальні або систематичні ризики є однаковими для всіх учасників інвестиційної діяльності та форм інвестування, вони визначаються факторами, на які інвестор або підприємство-реципієнт при виборі об'єктів інвестування не можуть вплинути. Основні види загальних ризиків це: зовнішньоекономічні ризики, які виникають в результаті змін в зовнішньоекономічній діяльності, та внутрішньоекономічні ризики, пов'язані із змінами у внутрішньоекономічному середовищі; соціально-політичні ризики, що виникають у зв'язку із змінами в політичному житті держави; ризики, пов'язані із заходами державного регулювання, які включають зміни адміністративних обмежень інвестиційної діяльності, економічних нормативів, оподаткування, валютного регулювання, процентної політики, регулювання фондового ринку; кон'юнктурний ризик пов'язаний з несприятливими змінами в результаті зміни стадій циклу розвитку національного або глобального інвестиційного ринку; інфляційний ризик, який виникає внаслідок того, що при високій інфляції грошовий потік від вкладення коштів в об'єкти внаслідок інвестування стає недостатнім для покриття інвестованих ресу-

рсів; ризики, пов'язані з можливістю посилення конкуренції, зміною вимог споживачів, банківськими кризами; ризики, що виникають у зв'язку з недобросовісністю господарських партнерів, економічними злочинами.

Специфічні інвестиційні ризики є індивідуальними для кожного інвестора, які опосередковано стосуються підприємства-реципієнта інвестицій. До специфічних ризиків можна віднести: необґрунтовану інвестиційну політику; нераціональну структуру інвестицій. До ризиків проектного фінансування слід віднести: ризики, які виникають в результаті недоопрацьованості проектної документації; ризики виробничо-технологічного характеру; ризики, викликані зміною пріоритетів у розвитку підприємства; ризики, пов'язані з невизначеністю цілей, інтересів та поведінки учасників проектів; ризики, пов'язані зі збутом продукції відповідно до проекту; ризики, які виникають в результаті використання недостовірної інформації про фінансовий стан і ділову репутацію учасників проекту; ризики невчасної реалізації проекту та інші [8, с. 193–196].

Як правило, при аналізі інвестиційної діяльності розглядаються лише ризики інвестора, і не враховується ризики підприємства – реципієнта інвестицій.

Різні види інвестиційного ризику спричиняються відповідними факторами, або зумовлюються характером інвестицій. При цьому розрізняють систематичні, загальні для більшості інвестицій і секторальні ризики, характерні для певного сектора економіки. Одним із видів систематичного ризику є інфляційний, який полягає у зменшенні реальної віддачі у зв'язку із зменшенням купівельної спроможності отриманого прибутку. Зміна процентних ставок може призвести до ризику зниження прибутковості. Фінансовий ризик виникає, коли внаслідок боргового навантаження підприємство не може здійснювати платежі власними коштами, що може призвести до його банкрутства. Операційний ризик виникає в результаті неефективного управління. Податковий ризик полягає в змінах податкових законів, які мають негативний вплив на інвестиції. Ринковий ризик полягає в тому, що ринкові умови можуть негативно

вплинути на прибутковість інвестицій. Ризик зміни валютного курсу виникає тоді, в результаті обсяг іноземних інвестицій здатний негативно вплинути на підприємство. Ризик ліквідності полягає в тому, що інвестиції не можуть бути швидко продані за прийнятною ціною [9, с. 125, 126].

Несистематичні індивідуальні ризики можуть стосуватися того чи іншого інвестиційного проекту. При цьому будь-яка дія інвестора щодо інвестування може бути пов'язана з індивідуальним ризиком, наприклад: ризиком низької якості робіт; ризиком девальвації національної валюти; ризиком виходу з ладу обладнання; ризик втрати кваліфікованого персоналу; ризик припинення договору оренди тощо. Розглядають також агреговані ризики. Так, політичний, правовий та загальноекономічний ризики відносяться до зовнішніх умов інвестування і їх можна об'єднати у групу зовнішніх ризиків. На зовнішні фактори підприємство і інвестори не можуть впливати, але повинні враховувати, оскільки вони суттєво впливають на реалізацію інвестиційного проекту. До таких факторів належать: стан національної економіки; ситуація на фінансовому ринку; робота партнерів проекту; взаємодія з органами влади, місцевим населенням і т. п. Внутрішні ризики виникають в результаті помилок планування та реалізації інвестиційного проекту, а саме: виборі стратегії розвитку інвестиційного проекту; організації управління інвестиційним проектом; використанні ресурсів; у якості продукту інвестиційного проекту. Факторами внутрішнього ризику є: недостатній досвід або недоброчесність менеджерів; низька кваліфікація персоналу; недостатній рівень маркетингу; недостатня гнучкість проекту; витоки конфіденційної комерційної інформації тощо. В залежності від функціональних складових діяльності підприємства можна виокремити відповідні групи інвестиційних ризиків. Так, технічний ризик зумовлюється якістю проектування, технічною і технологічною базою, організацією управління інвестиційним проектом. Фінансовий ризик пов'язаний з недосягненням очікуваних результатів у фінансовій частині: кредитний і валютний ризики; помилки при виборі джерел та обсягів фінан-

сування інвестиційного проекту; некоректний в прогноз прибутку; незадовільний фінансовий стан партнерів; низький рівень надходжень коштів від реалізації продукції; завищені витрати в ході реалізації інвестиційного проекту. Інноваційний ризик виникає внаслідок необхідності інвестування в наукові дослідження, розробку нових технологій, пошук споживачів інноваційної продукції. Комерційний ризик може бути викликаний з проблемами щодо реалізації продукції інвестиційного проекту, штрафними санкціями тощо. Маркетинговий ризик виникає в результаті недоліків у оцінюванні ринкових умов реалізації інвестиційного проекту щодо ринку збуту продукції, постачання сировини та матеріалів, організації реклами продукції. Екологічний ризик пов'язаний з можливим негативним впливом на навколишнє середовище, аварійністю в ході реалізації інвестиційного проекту. Ризик учасників проекту визначається усіма неочікуваними подіями і станами в управлінні та фінансовому забезпеченні підприємств-партнерів. Ризики кожної із зазначених груп здатні впливати на всю систему ризиків інвестиційного проекту і успішність його виконання [7, с. 96–98; 10, с. 9].

В умовах невизначеності інвестиційної діяльності інвестиційний ризик часто виражається через ймовірність виникнення фінансових втрат у вигляді доходу або прибутку. Оскільки прибуток і ризик взаємопов'язані, існує взаємний зв'язок між прийнятим ризиком і очікуваною прибутковістю інвестицій, що є актуальним як для інвестора, так і для підприємства. Як правило, між прийнятим інвестиційними ризиком і очікуваною прибутковістю існує певна взаємозалежність. Прийняття більш високого ризику може реалізуватись у більш високій прибутковості. І навпаки, при зростанні очікуваного прибутку ймовірність його отримання знижується, а мінімально гарантований рівень доходу може бути досягнутий лише в умовах практичної відсутності інвестиційного ризику.

Висновки і перспективи досліджень. В рамках забезпечення економічної безпеки підприємства інвестиції, з огляду джерела їх надходження, можна розглядати не тільки як інструмент для залучення додаткового

фінансування але і як фактор дестабілізуючого впливу, який зумовлює появу специфічних небезпек, загроз і ризиків.

Особливо важливими завданнями подальших досліджень є пошук шляхів попередження і нейтралізації негативних наслідків інвестиційних ризиків підприємства, а саме:

втрати контрольного пакету акцій; неповернення кредитів, банкрутства; втрати контролю над випуском та реалізацією продукції; втрати контролю над управлінням підприємством; втрати об'єктів майнового та немайнового права; втрати основних фондів; технологічного відставання.

Список використаних джерел

1. Живко З. Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізм забезпечення та управління: монографія. Львів: ЛігаПрес, 2012. 256 с.
2. Цікановська Н. А. Інтерпретація понять "виклик", "небезпека", "загроза" та "ризик" у теорії фінансової безпеки. Фінансовий простір. 2013. № 3. С. 110–114.
3. Желізно О. О. Аналіз основних небезпек, загроз та ризиків економічної безпеки підприємництва на сучасному етапі розвитку держави. Проблеми системного підходу в економіці. 2017. Вип. 5. С. 103–108.
4. Данкевич А. Є. Теоретична сутність ризиків, небезпек та загроз у контексті забезпечення економічної безпеки підприємства. Економічний вісник університету. 2018. Вип. 38. С. 118–125.
5. Колісниченко П. Т. Загрози, ризики та небезпеки в системі економічної безпеки підприємства. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2017. Вип. 24, Ч. 1. С. 56–59.
6. Бойко І. В. Дефініції «ризик», «загроза», «небезпека» як об'єкти наукових досліджень у напрямі економічної безпеки підприємства. Приазовський економічний вісник. 2017. Випуск 5(05). С. 94–98.
7. Щукін Б.М. Інвестування: курс лекцій. К.: МАУП, 2004. 216 с.
8. Петренко І. І. Інвестиційні ризики в економічній системі підприємства та способи їх мінімізації. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Економічні науки. 2010. Вип. 1, Т. 1. С. 191–196.
9. Кучменко В. О., Загоровська В. В. Інвестиційні ризики в економічній системі підприємства. Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер. Економічні науки. 2017. № 2. С. 124–127.
10. Сисоліна Н. П. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник. Кіровоград: КНТУ, 2014. 226 с.

References

1. Zhyvko, Z. B. 2012. Economic security of the enterprise: the essence, mechanism of maintenance and management: monograph. Lviv: LiraPres.
2. Tsikanovska, N. A. 2013. Interpretation of the concepts of "challenge", "danger", "threat" and "risk" in the theory of financial security. Financial space. 3. pp. 110–114.
3. Zhelezko, O. O. 2017. Analysis of the main dangers, threats and risks to the economic security of entrepreneurship at the present stage of development of the state. Problems of a systemic approach in the economy. 5. pp. 103–108.
4. Dankevich, A. Y. 2018. The theoretical essence of risks, dangers and threats in the context of providing economic security of the enterprise. Economic herald of the university. 38. pp. 118–125.
5. Kolisnichenko, P. T. 2017. Threats, risks and dangers in the system of economic security of the enterprise. Scientific herald of Kherson state university. 24, T.1. pp. 56–59.
6. Boyko, I. V. 2017. Definition of "risk", "threat", "danger" as objects of scientific research in the direction of economic security of the enterprise. Priazovsky economic bulletin. 5(05). pp. 94–98.
7. Shchukin, B. M. 2004. Investing: a course of lectures. K.: MAUP.
8. Petrenko, I. I. 2010. Investment risks in the economic system of the enterprise and ways of their minimization. Scientific works of the Poltava state agrarian academy. Economic sciences. 1, T.1. pp. 191–196.
9. Kuchmenko, V. O., Zagorovskaya, V.V. 2017. Investment risks in the economic system of the enterprise. Bulletin of the Zhytomyr state technological university. Ser. Economic sciences. 2. pp. 124–127.
10. Sysolina, N. P. 2014. Economic security of the enterprise: textbook. Kirovograd: KNTU.

Злотенко А. Б. Цикличность опасностей, угроз и рисков инвестиционной деятельности предприятия

Статья посвящена анализу опасностей, угроз и рисков инвестиционной деятельности и поиска путей нейтрализации их негативного влияния на уровень экономической безопасности промышленных предприятий. Учитывая то, что следствием опасности является угроза, в ходе нейтрализации которой предприятие принимает решения и меры, связанные с риском, а негативным последствием риска может быть ослабление экономической безопасности, то есть продолжение существующей, или появление новой опасности, взаимосвязь понятий «опасность», «угроза» и «риск» представлена в виде циклической последовательности. Анализ параметров указанной последовательности и факторов дестабилизирующего влияния на экономическую безопасность промышленных предприятий позволит повысить степень их защищенности в процессе инвестиционной деятельности.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционная деятельность, экономическая безопасность, угроза, риск, дестабилизирующие факторы.

Zlotenko O. B. Cycle of dangers, threats and risks of investment activity of the enterprise

The article is devoted to the analysis of the dangers, threats and risks of investment activity and the search for ways to neutralize their negative impact on the level of economic security of industrial enterprises. Successful functioning and development of industrial enterprises in the modern conditions is impossible without constant technological and technical upgrading of production, which takes place at the expense of investments. In the process of investment activity, there are specific dangers, threats and risks that directly affect the level of economic security of the industrial enterprise. For the right choice of means of protection of the enterprise it is necessary to identify the factors of potential negative influence on the enterprise in the process of investing. Given that the consequence of danger is threat, in the course of neutralization of which the company makes decisions and takes measures associated with risk, and the negative consequence of risk may be the weakening of economic security, that is, the continuation of the existing, or the emergence of new danger, the relationship of the concepts of «danger», «threat» and «risk» are presented in the form of a cyclic sequence. Analysis of the parameters of the specified sequence and factors of destabilizing influence on economic safety of industrial enterprises will increase the degree of their security in the process of investment activity. The gradual narrowing of the spiral in time will indicate the success of the measures to enhance the economic security of the enterprise. In the context of economic security, the main consideration is the negative side of risk, although it can have both negative and positive effects. Most often the risk is treated as a combination of the probability of occurrence of danger and its negative consequences. At the same time, the risk and the threat are forms of danger: the risk represents a potential danger, and the threat is real. Particularly important tasks for the enterprise are search of ways to prevent and neutralize possible negative consequences of investment risks.

Key words: investment, investment activity, economic security, investment security, threat, risk, destabilizing factors.

Стаття надійшла до редколегії 04.04.2019